

PERESTOIKA IN THE USSR AND CHANGES IN EASTERN EUROPE

Gorancho Jakimov

DURDMOV Dimitar Vlahov-Skopje jakimov.goranco@yahoo.com

Daniela Smilkovska

DURDMOV Dimitar Vlahov-Skopje

Abstract: Before the end of Brezhnev's rule in the USSR, and outside of it, pessimism will be more openly in the communist world. It will no longer be a secret that the Soviet leadership has lost both the elan and the direction, which will cause concern among the most loyal supporters of the communist regime. By the end of the 1970s, more people would believe that the system was wrong and that an even greater disaster was inevitable. Economic dissatisfaction will significantly affect the rise of pessimism. But worse than the fall in production and productivity will be the decline in morale and the loss of interest in work, corruption and abuse of power. As long as Soviet society is practically isolated from external information, Soviet citizens can not compare their fate with the situation in the developed countries of the West. But information will gradually penetrate and the Soviet citizens will realize that not only will the West not reach, but their system will be increasingly lagging behind and the standard of living will be worse.

ПЕРЕСТРОЈКАТА ВО СССР И ПРОМЕНИТЕ ВО ИСТОЧНА ЕВРОПА

Горанчо Јакимов

ДУРДМОВ Димитар Влахов-Скопје jakimov.goranco@yahoo.com

Даниела Смилковска

ДУРДМОВ Димитар Влахов-Скопје

Резиме: Пред крајот на владеењето на Брежњев внатре во СССР, а и надвор од него во комунистичкиот свет се повеќе отворено ќе биде присутен песимизам. Повеќе нема да биде тајна дека советското раководство го има изгубено и еланот и правецот, што ќе предизвика загриженост и кај најверните приврзаници на комунистичкиот режим. До крајот на седумдесетите години се повеќе луѓе ќе веруваат дека системот е погрешен и дека е неизбежна уште поголема катастрофа. Економското незадоволство значително ќе влијае на порастот на песимизмот. Но уште позагрижувачко од падот на производството и продуктивноста ќе биде падот на моралот и губењето на интерес за работата, корупцијата и злоупотребата на власта. Се додека советското општество ќе биде практично изолирано од надворешните информации, советските граѓани нема да можат да ја споредат својата судбина со состојбата во развиените земји на Запад. Меѓутоа информации постепено ќе продираат и советските граѓани ќе сфатат дека не само што нема да го стигнат Западот туку дека нивниот систем се повеќе ќе заостанува а животниот стандард ќе биде се полош.

1. ВОВЕД

По смртта во ноември 1982 година Брежњев ќе го наследи Јуриј Андропов кој што петнаесет години ќе биде на чело на КГБ. Веднаш по доаѓањето на власт Андропов ќе отстрани дел од старите приврзаници на Брежњев и ќе донесе свои луѓе. За четиринаесет месеци додека Андропов се наоѓал на власт на внатрешен план немало никакви подобрувања, а во надворешната политика ќе има очигледно влошување. Андропов уште кога ќе дојде на власт веќе ќе биде со нарушено здравје и после долго боледување ќе почине на 9 февруари 1984 година. Наследник на Андропов ќе биде Константин Черњенко, родум од Сибир. Под власт на Черњенко во СССР освен смената на некои избраници на Андропов нема да има никакви персонални и политички промени. Черњенко поголем дел од својот мандат ќе го помине во болница близу Москва или на одмор во Крим. Во тоа време со состаноците на Партијата и државните органи воглавно ќе претседава најмладиот член на Политбирото, Михаил Сергеевич Горбачов. Неколку недели по смртта на Черњенко во март 1985 година после долги натегања Горбачов ќе избие како најсериозен кандидат за наследник.

2. ПЕРЕСТРОЈКАТА ВО СССР И ПРОМЕНИТЕ ВО ИСТОЧНА ЕВРОПА

На 10 март 1985 година на местото Генерален секретар на ЦК на КПСС ќе биде избран Михаил Сергеевич Горбачов. Кога ќе почне да се појавува во 1985 година Горбачов нема да најавува некои важни реформи. Се до 27 партиски конгрес одржан во февруари 1986 година тој нема да го употреби ниту зборот реформа ниту ќе најавува некаква реформа. Новиот генерален секретар многу внимателно ќе ги одмерува своите постапки и дури откако ќе ги отстрани своите главни противници од Политбирото слободно ќе каже дека

“Перестројката” или “Гласност” е еднаква на темелни реформи. Тој со тек на време ќе сфати во колкава криза се наоѓа Советскиот Сојуз и дека економската криза, ако не бидат преземени соодветни чекори, ќе се почувствува во секој дел од животот односно квалитетот на живеење и социјалните услуги ќе бидат се полоши. Многу брзо ќе се покаже дека преземањето на било какви мерки без коренита промена на системот има само ограничено дејство и може да послужат само како благо смирување на состојбата. Вистинска промена може да се направи само со рушење на стариот систем кој што повеќе нема да биде делотворен, затоа што планското стопанство ќе биде во спротивност на брзиот технолошки развој а работниците не можеле да ја покажат својата креативност со ваквиот начин на стопанисување. Горбачов одлучил да се ориентира кон пазарно стопанство, слободно формирање на цени и зголемување на платите.

Првата реформа претставена од Горбачов ќе биде алкохолната реформа во 1985 година со која ќе биде замислено започнување на војна против широко распространетиот алкохолизам во Советскиот Сојуз. Цените на вотката, виното и пивото ќе бидат зголемени, а нивната продажба ќе биде ограничена. Ќе биде забранета продажбата на алкохол на јавни места и во возовите, а дури и сцените во филмовите во кои што имало конзумирање на алкохол ќе бидат отстранети. На оние кои што кои што ќе бидат фатени под дејство на алкохол на работното или јавно место веднаш ќе им биде судено.

За прв пат во јуни 1987 година на пленарна седница на Централниот Комитет на КПСС, Горбачов ќе ги претстави основните тези на Перестројката според кои што ќе биде водена економската политика на СССР се до неговото распаѓање. Во јули 1987 година Врховниот совет ќе донесе закон со кој што државните претпријатија можеле слободно да одлучуваат за своето ниво на производство во зависност од побарувачката. Претпријатијата морале да ги исполнуваат наредбите од државата но остатокот од производството можеле да го рапоредат по своја желба. Тие сами се финансирале и ги покривале трошковите за плати, данок и набавки. Со новите промени државата веќе нема да ги спасува непрофитабилните претпријатија од банкрот. Со претпријатијата ќе раководат работници избрани од колективот а не од министерот на кој што ќе му биде одземено и правото да го одредува планот на производство.

Горбачов ќе воведат и сектор за надворешна економија со што привидно ќе биде елиминиран монополот кој што го имал министерот за трговија. На министрите од другите сектори да водат своја надворешна политика со што ќе им биде овозможено да дејствуваат директно а не преку бирократијата на министерот за трговија. Поголемиот дел од економистите се сложувале со преземањето на ваквите мерки но не и со брзината предвидена за нивно воведување. Партиските секретари ќе го предупредат Горбачов дека радикалните реформи се политички неприфатливи освен ако се спроведуваат за подолг временски период. Спротивставени ставови имало помеѓу радикалите кои сметале дека само темелни мерки може да ја спасат земјата од потполна пропаст, и конзервативците кои сметале дека претходните претеруваат и дека со предложените промени ќе се збогати само еден тенок слој на шпекуланти, а на народот ќе му биде уште полошо.

Со Перестројката ќе им биде дозволено на странците да инвестираат во СССР. Со новиот закон ќе им биде овозможено на странците да поседуваат најмногу 49% од акциите со што русите би ги задржале директорските места на претпријатијата. Ваквото ограничување за поседување на акциите нема да привлече странски инвестиции и затоа тоа ќе биде укинато.

Со новата реформа и предвидената либерализација во областа на економијата и политиката, во првите пет години ќе бидат основани 140 000 мешовити претпријатија или професионални здруженија, пред се за производство и трговија со роба за широка потрошувачка. Но состојбата во индустријата и земјоделството нема да има некоја забележителна промена. Напротив делумната либерализација уште повеќе ќе ги зголеми надостатоците во земјоделството и ќе се појави уште поголемо општо незадоволство. Многу мал дел од земјоделците ќе ја искористи можноста да ја земаат земјата под закуп и да ја обработуваат без традиционалната државна контрола, затоа што ниту имале доверба во промените ниту пак имале капитал и средства потребни за обработка на земјата. Од страна на локалната бирократија нема да биде преземено ништо да бидат створени услови за да може промените во земјоделството да имаат можност да напредуваат. Законот за кооперација донесен во мај 1988 година ќе биде можеби најрадикалната економска реформа во првата половина на Горбачовата ера. Со овој закон ќе биде дозволена приватна сопственост во услужните дејности, занаетството и надворешната трговија. Законот во почетокот ќе наметне високи даноци но подоцна ќе биде изменет за да биде избегнато обесхрабрувањето во приватниот сектор. Со овој закон приватните ресторани, продавници и занаетчиски дуќани ќе станат дел од советската реалност.

На политичко поле реформата ќе биде многу повпечатлива, особено во советската култура, во најшироко значење на поимот. Луѓето можеле слободно да пренесуваат податоци без да бидат казнети. Горбачов ќе дозволи да се врати од прогонство во градот Горки, Андреј Сахаров, долгогодишен десидент. Андреј

Сахаров заедно со други критичари на режимот ќе ја основа парламентарната фракција т.н. Меѓуинтеррегионална група.

Преку програмата на перестројството требало да се решат проблемите кои што биле наталожени од минатото од погрешни потези кои што биле преземани од времето на Сталин и другите врвни раководители на СССР. Длабоката општествена криза ќе ги зафати сите сегменти од општеството, вклучувајќи ја и Комунистичката партија. Горбачов ќе понуди платформа во која се залагал за длабоки промени во државата, пред се во Партијата. Тој се залагал КПСС да не биде партија која со Уставот има добиено монополска улога во општеството. Откажувањето на таа положба би довело до коренити промени во битието на Партијата. Неговото барање за укинување на членот 6 од Уставот со кој КПСС имал монополска улога и официјално ќе биде реализирано во 1990 година .

Една од главните пресвртници во политичките реформи ќе претставува ЦИЦ-та партиска конференција одржана во јуни-јули 1988. На оваа партиска конференција ќе биде донесена одлука со уставот да биде утврдено неприкосновено владеење на законите, законските права на сите поединци ќе бидат загарантирани и заштитени. За да биде постигнато тоа, требало да бидат извршени големи промени во законодавниот систем на земјата. Формалното тело - Врховен совет, кој што се состанувал само во ретки моменти кога требало да се поздрави работата на раководството или да биде потврдена нивната политика, суштински ќе биде изменет. Во декември ќе биде воведен Конгрес на народни пратеници од 2 250 членови и за прв пат после многу децении за секое место ќе може да бидат предложени повеќе кандидати. Главната задача на Конгресот на народни пратеници ќе биде избор на Врховен совет и избор на претседател на Врховниот совет кој што ќе има функција шеф на државата. Теоретски Конгресот на народни пратеници и Врховниот совет ќе имаат огромна законодавна моќ. Првите избори за Конгресот ќе бидат одржани во целиот Советски Сојуз во март и април 1989 година. Сепак во пракса конгресот во 1989 година ќе се состане само неколку пати и тоа да одобри одлуки на Партијата, советот на министри и Врховниот совет. Врховниот совет, претседателството на Врховниот совет, претседателот на Врховниот совет, и советот на министри ќе имаат значителен авторитет во креирањето на закони, декрети резолуции и акти. Конгресот на народни пратеници ќе има авторитет да ги ратификува тие одлуки. Овие реформи ќе бидат направени од страна на Горбачов со цел да ја намали контролата на партијата во владиниот апарат.

Првите избори во 1989 година како друга пресвртница тешко може да бидат наречени слободни по прифатените демократски стандарди, ако го земеме во предвид фактот дека политички партии не постоеле, а голем дел од кандидатите биле именувани од страна на Комунистичката партија и нејзините организации. Но мора да се напомене фактот дека некои од кандидатите нема да бидат прифатливи за Комунистичката партија. Така на пример во најголемата изборна единица (Москва), Борис Јелцин ќе слави убедлива победа иако претходната година ќе биде сменет од функцијата генерален партиски секретар во претолнината. Потоа ќе биде избран за претседател на Врховниот совет на Руската Република. Локалните избори во 1990 година ќе покажат дека од страна на народот постои голема наклонетост кон опозицијата. Радикалните реформисти ќе победат во Москва, Ленинград и Свердловск.

Горбачов ќе биде избран за претседател на Советскиот Сојуз во септември 1988 година во парламентот, а не на избори. Следната година ќе биде востановен Президиум, кој што ќе претставува релативно мал збир на советници во кој што ќе се најдат и економисти и писатели. Вистинската функција на ова ново тело нема да биде јасно одредена освен тоа што на него ќе бидат префрлени дел од овластувањата на Политбирото и Советот на министри.

Во почетокот на 1989 година девесет и осум членови и кандидати за членови на Централниот комитет ќе поднесат колективна оставка поради своите години. Меѓутоа и покрај тие промени, Горбачов нема да може да смета дека во Централниот комитет ќе има мнозинство кое што ќе биде наклонето кон реформите, а уште помалку во Политбирото каде што единствени негови вистински сојузници ќе бидат Едуард Шеварднадзе, министерот за надворешни работи, и Александар Јаковљев, заговорник за радикални промени. Конзервативците кои што ќе бидат против пребрзо и драстично отстапување од ленинистичките норми во почетокот ќе бидат предводени од Јегор Лигачев. Тие начелно нема да бидат против економските реформи но сметале дека со Перестројката се наложува брзина за нивно спроведување која што може да доведе до момент кога никој нема да може да ја држи земјата под контрола.

Во понискиот слој од партиското раководство ќе има најмногу противници на курсот на Перестројката. Тоа ќе биде манифестирано на 28 Конгрес на КПСС кој што ќе започне на 1 јули 1990 година и ќе трае еден месец. Многумина од нив ќе сметаат дека оние кои што го имаат започнато процесот на десталинизација се издајници кои што земјата ја водат во пропаст. Според нив реформското движење има за цел да го претвори Советскиот Сојуз во западно, либерално-демократско општество, кое што ќе значи отфрлување на сите традиционални руски вредности и воведување на култура од Западот, а тоа ќе значи општествена, морална и

политичка пропаст на „Големата Русија“. Тие ќе започнат отворена медиумска војна против перестројката и политичките реформи воопшто, а приврзаници на нивните ставови ќе добијат се повеќе во сите слоеви на населението и во различни делови од земјата. Поголемиот дел од интелектуалците и останатите граѓани ќе ги привлече духот на слобода кој што доаѓал заедно со реформското движење односно чесност и поголема слобода на мислата и говорот.

Во новото осмислување на принципот на демократски централизам особено ќе му биде дадено акцент на демократизмот на партиските маси. Горбачов одел во насока кон напуштање на болшевичката теза за организација на партијата. Со тоа ќе биде анулирана тезата на В. Илич Ленин, усвоена на Десеттиот конгрес на Партијата со која се забрануваат било какви фракции во Партијата, а раководството било задолжено да ги исфрли сите фракционери од редовите на Партијата.

3.ЗАКЛУЧОК

Перестројката или Гласност всушност ќе претставува соочување со минатото и прво преиспитување на сите пропусти направени во економијата и општествениот живот. За прв пат после низа децении ќе се појават написи и говори во кои што ќе бидат признаени направените грешки. Ќе биде изнесена вистината за сите направени недела вклучувајќи го тука постоењето на организираниот криминал во големи размери, сиромаштијата, лошиот здравствен систем, алкохолизмот, наркоманијата и проституцијата.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Волтер Лакер
- [2] Гжедож Колодко, *Twenty years of pierestroika*. Moskow, 2005.
- [3] Се гласа за Перестројка. - Нова Македонија (Скопје) XLV/15148 (27 mart 1989), str. 3.
- [4] Триумфално враќање на Елцињ – Нова Македонија (Скопје) XLV15149 (28 mart 1989),
- [5] Тодор Куљич, Ревидирана историја и нов идентитет во Источна Европа.2005.